

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Ткачук І. В.

Анотація. У статті розглянуто категорію «комерційна таємниця» та науково обґрунтовано її теоретичні положення. Виділено ознаки відомостей, що можуть бути віднесені до комерційної таємниці, і визначено причини, які становлять основу неправомірного використання комерційної таємниці конкурентами. Досліджено заходи, які необхідно здійснити для захисту інформації, що становить комерційну таємницю на підприємстві.

Ключові слова: комерційна таємниця, конкуренти, інформація, захист, відомості.

Аннотация. В статье рассмотрено категорию «коммерческая тайна» и научно обосновано теоретические положения. Рассмотрено признаки сведений, которые составляют коммерческую тайну, и определены причины, которые являются основой незаконного использования коммерческой тайны конкурентами. Исследованы меры, которые необходимо осуществить с целью защиты информации, что является коммерческой тайной предприятия.

Ключевые слова: коммерческая тайна, конкуренты, информация, защита, сведения.

Постановка проблеми. У сучасних умовах в Україні під час здійснення підприємницької діяльності суб'єктами господарювання, при створенні нових техніки та технологій, які виступають результатами інтелектуальної праці, виникають наповнені відомостями різноманітного характеру інформаційні об'єкти, що мають комерційну цінність. Це можуть бути методики робіт, перспективні технічні рішення, результати маркетингових досліджень.

З формуванням в Україні інформаційного типу суспільства на перший план виходять проблеми охорони та захисту прав на інформаційні ресурси різного рівня доступу. І цілком закономірно посилюється практичний інтерес до комерційної таємниці та інших, пов'язаних з нею понять, як одного з ефективних заходів інформаційної безпеки [15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблеми захисту комерційної таємниці досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: Андрощук Г., Крайнев П., Клименко П., Мурашко Є., Константінова О., Кірдяшова Е., Гончар І., Сергєєв А., Сафаралієв Г., Бердашкевич А., Мельников А., Шестопалов К., Колле Дж. та інші. Проте, існує багато невирішених питань захисту комерційної таємниці, зокрема: впорядкування ознак та особливостей відомостей, що становлять комерційну таємницю; юридичне закріплення права на комерційну таємницю та створення правових гарантій реалізації цього

права; регулювання відносин, які виникають в сфері обігу комерційної таємниці та ін. Тому дані аспекти потребують подальшого вирішення і визначають актуальність наукового дослідження.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є наукове обґрунтування теоретичних положень та дослідження захисту інформації, що становить комерційну таємницю.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Згідно зі статтею 30 Закону України «Про інформацію» [6], інформація з обмеженим доступом поділяється на конфіденційну та таємну. При цьому конфіденційна інформація – це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. До таємної належить інформація, що містить відомості, які становлять державну або іншу передбачену законодавством таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі.

Тому, комерційну таємницю, в залежності від змісту відомостей, які вона містить, можна розглядати як конфіденційну інформацію, так і іншу, передбачену законодавством, таємницю, окрім державної таємниці.

Визначення поняття комерційної таємниці наведено у статті 505 Цивільного кодексу України [15], відповідно до якої комерційною

таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Дещо відрізняється визначення комерційної таємниці у Господарському кодексі України [2], а саме: відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею. Склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, спосіб їх захисту визначаються суб'єктом господарювання (стаття 36).

Комерційна таємниця – конфіденційність інформації, що дозволяє її власникові при існуючих або можливих обставинах збільшити доходи, уникнути невиправданих витрат, зберегти положення на ринку товарів, робіт, послуг або отримати іншу комерційну вигоду; інформація, яка становить комерційну таємницю, – науково-технічна, технологічна, виробнича, фінансово-економічна або інша інформація (в тому числі складова секрети виробництва (ноу-хау), яка має дійсну або потенційну комерційну цінність в силу невідомості її третім особам, до якої немає вільного доступу на законній підставі й у відношенні якої власником такої інформації введений режим комерційної таємниці [14].

До комерційної таємниці відноситься інформація, яка:

- в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є секретною, тобто не є відомою, або не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить;
- має реальну або комерційну цінність через

те, що вона є секретною;

- є предметом правових, організаційних, технічних та інших засобів захисту інформації, зокрема адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності вжитих особою, яка на законних підставах контролює цю інформацію [12].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» [11], комерційна таємниця – склад і обсяг відомостей, що визначені керівником підприємства. Власник комерційної таємниці зобов'язаний:

- забезпечити захист такої інформації відповідно до вимог і правил, розроблених ним;
- повідомляти про всі факти порушення цього захисту. За умови дотримання необхідних заходів безпеки він матиме право на юридичний захист від заподіяння шкоди внаслідок неправомірних дій щодо оволодіння комерційною таємницею.

До комерційної інформації також відносяться:

- деталі комерційної діяльності підприємства;
- ділові взаємозв'язки з контрагентами;
- ринки збуту та умови купівлі товарів, продукції, сировини, надання робіт і послуг;
- відомості про методику встановлення цін, фінансову стабільність підприємства тощо.

Збереження в таємниці цієї інформації від сторонніх осіб (крім фінансових, податкових і правоохоронних органів) є неодмінною умовою успішної діяльності підприємства, оскільки, володіючи інформацією про комерційні угоди, неважко скласти уявлення про виробничий та фінансовий стан підприємства [1].

Власник, як суб'єкт внутрішнього контролю, повинен контролювати цілісність комерційної інформації та вчасно виявляти і припиняти канали її розголошення. Втрата інформації може відбуватися як через неорганізованість та недбалість, так і в результаті економічного та промислового шпигунства. Для захисту інформації, що становить комерційну таємницю, на підприємстві необхідно здійснити наступні заходи:

- впорядкування відвідування підприємства сторонніми особами (введення режиму контрольованого пропуску відвідувачів, наприклад, журнал реєстрації, або автоматизовані системи

- пропуску за картками);
- посилення контролю за внутрішнім і зовнішнім документообігом;
- обмеження доступу до конфіденційної інформації (надавши таку можливість лише тим співробітникам, яким це необхідно у зв'язку з виконанням професійних обов'язків);
- використання програмних та апаратних засобів, які виключають несанкціонований доступ до комп'ютера і можливість вивчення або копіювання інформації, що зберігається в ньому [3].

Щодо зв'язку звітності з комерційною таємницею, то необхідно враховувати, що не всі види звітності є комерційною таємницею. Зокрема, законодавством визначено, що фінансова звіт-

ність підлягає оприлюдненню, тобто вона не може бути комерційною таємницею. Це також стосується і статистичної і податкової звітності [4, 5]. Однак дані внутрішньої звітності є досить деталізовані, а тому можуть використовуватися тільки в межах підприємства. У зв'язку з цим, внутрішня звітність найчастіше належить до комерційної таємниці.

Таким чином, відомості, які можуть бути віднесені до комерційної таємниці, повинні мати наступні ознаки (рис. 1). Комерційна таємниця має відповідати даним ознакам у сукупності, а не лише одній певній ознаці. Інформація, яка не містить усіх цих ознак одночасно, не може бути комерційною таємницею.

Рис. 1. Ознаки відомостей, що становлять комерційну таємницю*

* Джерело: складено автором

Важливою ознакою комерційної таємниці є те, що вона є власністю юридичної чи фізичної особи. Під правом власності на комерційну таємницю як різновид права власності слід розуміти врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження інформацією, яка прирівнюється в правовідносинах до майна і захищається законодавством як і право власності на майно. Право власності на комерційну таємницю виникає з моменту її класифікації як такої, і діє до закінчення

терміну її засекречення [8].

Суб'єктами права власності на комерційну таємницю, відповідно до діючого законодавства, є держава, громадяни України, іноземці, підприємства усіх форм власності, установи, які здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України і визначили інформацію, яка становить їх комерційну таємницю, або придбали її у встановленому законом порядку, як комерційну таємницю [7].

Але вважати ті чи інші відомості комерційною таємницею можна після того, як це

буде оформлено у встановленому порядку [9]. Юридичне закріплення права на комерційну таємницю, організацію її захисту набуває для підприємства виключного значення, оскільки для нього не байдужі наслідки від витоку відомостей конфіденційного, комерційного характеру.

Юридично оформити право суб'єкта підприємницької діяльності на комерційну таємницю можна на діючих підприємствах через внесення відповідних доповнень в установчі та інші документи підприємства, а при створенні нових підприємств – одразу ж закріпити його в аналогічних документах.

Комерційна цінність передбачає можливість отримання вигоди від цієї інформації. У зв'язку з тим, що до комерційної таємниці можуть бути віднесені відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, очікується, що збереження комерційної таємниці повинно приносити чи зберігати економічну вигоду від такої інформації [10]. Причому цінність цієї інформації може бути реальна (наприклад, формула, креслення) чи потенційна, яка напряду не приносить вигоди, проте розголошення якої може завдати шкоди. Тому, комерційною таємницею не може бути визнана інформація, яка не може принести вигоди.

Досягнення успіху в підприємницькій діяльності у багатьох випадках пов'язане із

комерційною таємницею та неможливістю її використання конкурентами [13]. Причини, які становлять основу неправомірного використання комерційної таємниці конкурентами:

- для поліпшення виробничої та комерційної діяльності конкурента, підвищення конкурентоспроможності продукції та ефективності виробництва, вибору оптимальної стратегії реалізації продукції;
- для завдання шкоди власнику комерційної таємниці, протидії реалізації продукції, руйнування виробничих та торговельних зв'язків, зниження інвестиційних можливостей, розповсюдження неправдивих відомостей про власника комерційної таємниці тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, комерційна таємниця – це інформація конфіденційного характеру, яка безпосередньо пов'язана з підприємницькою діяльністю суб'єктів, права на цю діяльність, як промислового, так і торговельного характеру, або з діяльністю з надання послуг, що має реальну або потенційну економічну цінність та надає перевагу у конкурентній боротьбі через її невизначеність, за розголошення якої настає юридична відповідальність та існує особливий режим її охорони.

Перспективою подальших досліджень є вивчення правових аспектів регулювання захисту комерційної таємниці, пошук шляхів удосконалення захисту комерційної таємниці.

Список використаної літератури

1. Гордеева И. Проблемные вопросы охраны коммерческой тайны / И. Гордеева // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность. – 2010. – № 7. – С. 24–33.
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Гуз А. Как защитить коммерческую тайну / А. Гуз, А. Марущак // В мире спецслужб. – 2006. – № 1. – С. 4–6.
4. Забегайло Л. А. Актуальные вопросы охраны коммерческой тайны в отношениях с органами государства / Л.А. Забегайло, И. А. Назарова // Современное право. – 2011. – № 7. – С. 32.
5. Забегайло Л. А. Актуальные вопросы охраны коммерческой тайны работодателя / Л.А. Забегайло, И. А. Назарова // Юрист. – 2011. – № 10. – С. 17.
6. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Іваницька Н. Захист комерційної таємниці в трудових правовідносинах / Н. Іваницька // Бизнес и безопасность. – 2005. – № 6. – С. 12–14.
8. Килимник І. І. Правова характеристика забезпечення комерційної таємниці на підприємстві в умовах ринкової економіки / І. І. Килимник, О. В. Харитонов : [монографія]. – Харків : ХНУМГ, 2014 р. – 123 с.
9. Ліпкан В. А. Доступ до інформації з обмеженим доступом : проблеми вироблення уніфікованих дефініцій / В. А. Ліпкан, Л. І. Капінус // Публічне право. – 2013. – № 4 (12). – С. 45.
10. Попова Н. О. Поняття комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності в законодавстві України / Н. О. Попова // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 364–368.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

12. Проект Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Світличний О. Комерційна таємниця як об'єкт права інтелектуальної власності та міжгалузевий інститут в системі права та законодавства України / О. Світличний // Публічне право. – 2014. – № 1 (13). – С. 41.
14. Федеральный закон Российской Федерации «О коммерческой тайне» от 29.07.2004 года № 98-ФЗ // Российская газета : Федеральный выпуск. – № 3543 – 05.08.2004 года.
15. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
16. Шевелева Т. Правові аспекти регулювання відносин, пов'язаних з комерційною таємницею, в проекті Закону України «Про охорону прав на комерційну таємницю» / Т. Шевелева // Інтелектуальна власність. – 2008. – № 7. – С. 9–15.